

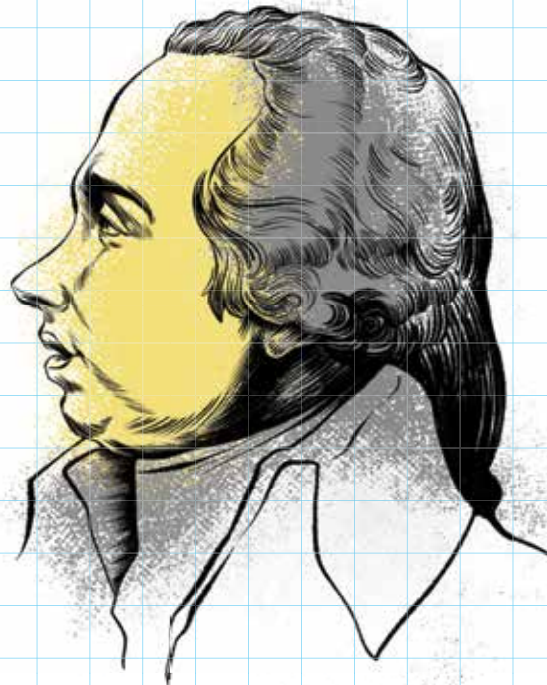
ریاضی دانان

احمد حافظ‌پور

دانش‌آموزان عزیز! از دوره قبل، دفتر تازه‌ای را گشوده‌ایم تا شما را با برخی از بزرگ‌ترین ریاضی‌دانان ایران و جهان آشنا کنیم. این معرفی بهانه‌ای خواهد بود که شما در هر شماره تعدادی از این چهره‌ها را به اختصار بشناسید. از آنجا که پاره‌ای از این ریاضی‌دانان به مباحثی فراتر از ریاضیات دبیرستانی پرداخته‌اند که درک آن‌ها برای شما مشکل است، ما می‌کوشیم جنبه‌های ساده‌تر زندگی آنان را برای شما بازگو کنیم.

لوپاچفسکی، نیکولاس (۱۷۹۲-۱۸۵۶)

لوپاچفسکی ریاضی‌دانی اهل روسیه بود و تحول بزرگی در علم هندسه به وجود آورد و آن ابداع هندسه‌ای بود که به نام خودش، «هندسه لوپاچفسکی» و نیز «هندسه ناقلیدسی» خوانده می‌شود. چرا ناقلیدسی؟ شما می‌دانید که یکی از اصول هندسه از قدیم تا امروز این بوده است که: «از یک نقطه خارج از یک خط، فقط یک خط می‌توان به موازات آن کشید.» اما در هندسه ناقلیدسی گفته می‌شود: از یک نقطه خارج از یک خط می‌توان بی‌نهایت خط به موازات آن کشید. البته درک این مسئله برای ما بسیار مشکل است، ولی در جهان ریاضیات تحول بزرگی به شمار می‌آید و در جهان علم تأثیر بسیاری به جا گذاشته است؛ همان‌طور که «انقلاب کپرنیکی» در نجوم تحول بزرگی در دانش بشر به وجود آورد.

لژاندر، آدرین ماری (۱۷۵۲-۱۸۳۳)

لژاندر در شهر پاریس متولد شد. در دانشگاه «مازارین» ریاضیات و فیزیک خواند و چون در این رشته ممتاز بود، برای تدریس در دانشگاه‌ها پذیرفته شد. لژاندر هنوز جوان بود که مقاله‌ای درباره عملکرد پرتابه‌ها در هوا نوشت و به خاطر آن جایزه «فرهنگستان پروس» (آلمان) را دریافت کرد. او در ریاضیات به کشف‌هایی نایل آمد که بعدها در قرن بیستم در «مکانیک کوانتومی» به کار آمد. به پاس خدمات علمی این دانشمند، یکی از دهانه‌های ماه را به نام او، لژاندر، نام گذاشته‌اند. در برج ایفل پاریس نیز نامش جزو ۷۲ دانشمند برجسته فرانسه ثبت شده است.

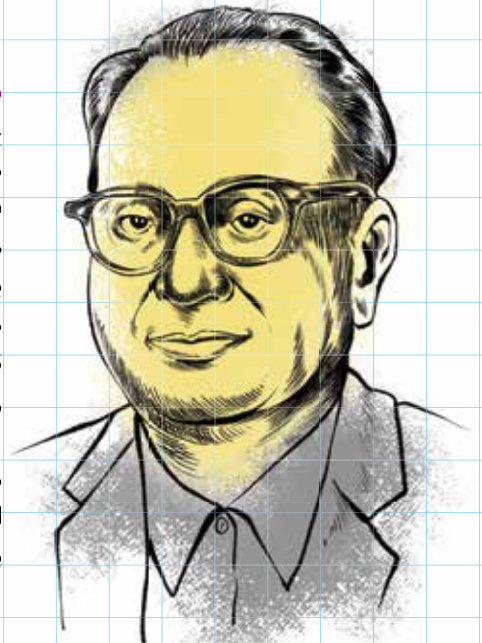

ماکسول، جیمز کلرک (۱۸۳۱-۱۸۷۹)

ماکسول را بیشتر فیزیک‌دان می‌دانند، ولی فیزیک‌دانی که از طریق ریاضیات به مدارج بالای علم فیزیک راه یافت. او در شهر «ادینبورگ»، پایتخت اسکاتلند متولد شد. نبوغ ریاضی ماکسول به حدی بود که در ۱۴ سالگی مقاله‌ای درباره بیضی‌ها نوشت. او بعداً استاد دانشگاه‌های اسکاتلند و کمبریج در انگلستان شد. ماکسول واضع «نظریه الکترومغناطیس»، یعنی الکتریسیته و مغناطیس است. معادلات ریاضی او که به نام «معادلات ماکسول» مشهورند، اساس مهندسی برق و نیز سیستم‌های مخابراتی، مثل رادیو، تلویزیون، تلفن همراه و شبکه بی‌سیم قرار گرفتند. ماکسول که وی را پدر مهندسی برق می‌دانند، خودش هیچ‌گاه کار مهندسی نکرد. هنریش هرتز، مهندس آلمانی، اولین کسی بود که توانست براساس پیش‌بینی ماکسول در ریاضیات، وجود امواج الکترومغناطیس را در عمل نشان دهد.

مصاحب، غلامحسین (۱۳۵۸-۱۲۸۹)

غلامحسین مصاحب را پدر ریاضیات جدید در ایران گفته‌اند. به‌جز این وی مردی به تمام معنا دانشمند و در زمینه‌های مختلف دارای اطلاعات بود، تا جایی که اولین دایره‌المعارف فارسی را به سبک جدید تألیف کرد و نامش را در این زمینه نیز ماندگار ساخت. اجداد مصاحب از اهالی نایین و عموماً افرادی اهل علم و ادب و فرهنگ بودند. او خودش در تهران به دنیا آمد. در دارالمعلمین عالی در رشته ریاضی فارغ‌التحصیل و معلم شد. در جوانی مجله‌ای به نام «ریاضیات مقدماتی و عالی» تأسیس کرد که اولین مجله ریاضی در ایران به شمار می‌رود. سپس به انگلستان رفت و با دریافت دکترای ریاضی به ایران بازگشت و استاد ریاضیات دانش‌سرای عالی شد و سال‌ها در این دانشگاه به تدریس پرداخت. خودش نیز «مؤسسه ریاضیات» را تأسیس کرد که در آن به تربیت استادان ریاضی برجسته‌ای پرداخت. مصاحب حدود ۲۰ کتاب نیز تألیف کرد که مهم‌ترین آن‌ها منطق ریاضی، تئوری مقدماتی اعداد و مدخل منطق صورت است. او دایره‌المعارف فارسی را نیز به شیوه علمی و بسیار دقیق به کمک ده‌ها نویسنده دانشمند در سه جلد تألیف کرد.

میرزاخان، مریم (۱۳۹۶-۱۳۵۶)

مریم میرزاخان را باید جوان‌ترین ریاضی‌دان برجسته ایران در میان مردان و زنان دانست. او در تهران متولد شد. در دوره دبیرستان - مدرسه فرزندگان - علاقه به ریاضیات در او شدت یافت، به طوری که در همان دوره و همان مدرسه توانست دو بار مدال طلای مسابقات المپیاد ریاضی جهانی را به دست آورد. وی سپس بدون کنکور وارد دانشگاه صنعتی شریف شد و پس از دریافت لیسانس ریاضی از این دانشگاه به آمریکا رفت و در «دانشگاه هاروارد» به تحصیل ادامه داد و مدرک دکترا گرفت. سپس در همان دانشگاه و دو دانشگاه دیگر به تدریس پرداخت. میرزاخان ذهنی بسیار فعال داشت، طوری که از سوی «انجمن ریاضی آمریکا» با عنوان «خلاقیت استثنایی» مورد ستایش قرار گرفت. بزرگ‌ترین جایزه‌ای که میرزاخان گرفت، «مدال فیلدز» بود که به آن «نوبل ریاضیات» می‌گویند. او نخستین زن در جهان بود که این جایزه را دریافت کرد. این بانوی دانشمند متأسفانه به علت بیماری سرطان در ۴۰ سالگی درگذشت.

